

Jelena R. Redli
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski Fakultet,
Odsek za srpski jezik i lingvistiku
redli@ff.uns.ac.rs

Stručni rad
UDC: 371.3::811.163.41'243
DOI: 10.19090/MV.2023.14.75-94

FUNKCIONALNI PRISTUP TEKSTOVIMA U NASTAVI SRPSKOG KAO NEMATERNJEG JEZIKA NA NAPREDNOM NIVOU POSTIGNUĆA

APSTRAKT: Ovaj rad se bavi razvijanjem veštine čitanja kod učenika naprednog nivoa postignuća u formalnim uslovima učenja srpskog kao nematernjeg jezika (SKNJ) u osnovnim i srednjim školama u Republici Srbiji. Fokus je na unapređenju SKNJ s obzirom na izazove koje predstavlja nastava za učenike bosanskog i hrvatskog maternjeg jezika. Sistemska sličnost između ovih jezika olakšava komunikaciju, ali istovremeno može smanjiti motivaciju za ostvarivanje vidljivog napretka u nastavi. Potreba za izbegavanjem „preslikavanja” nastave maternjeg jezika naglašava značaj razvoja čitalačke pismenosti i funkcionalne operativnosti jezika. Istraživanje zasnovano na analizi stavova, prakse i potreba nastavnika koji predaju SKNJ nudi rešenja u primeni adekvatnih tehnika za razvijanje veštine čitanja. Nedovoljna izazovnost B varijante Programa, kao i nedostatak metodičkih smernica i uputstava, predstavljaju izazove u unapređenju kvaliteta nastave i postizanju vidljivog napretka u vladanju srpskim jezikom kao nematernjim. Naglasak je na postizanju funkcionalne pismenosti putem rada na raznolikim linearnim i nelinearnim tekstovima na srpskom jeziku radi razvijanja funkcionalnog znanja kako u srpskom tako i u maternjim jezicima učenika.

Ključne reči: srpski kao nematernji jezik, napredni nivo postignuća, veština čitanja, čitalačka pismenost, funkcionalna operativnost.

FUNCTIONAL APPROACH TO TEXTS IN TEACHING SERBIAN AS A NON-MOTHER TONGUE AT AN ADVANCED LEVEL OF ACHIEVEMENT

ABSTRACT: This paper focuses on developing reading skills among advanced-level students in formal learning settings of Serbian as a non-mother tongue in primary and secondary schools in the Republic of Serbia. The emphasis is on enhancing the learning of Serbian considering the challenges posed by the instruction for students whose native languages are Bosnian and Croatian. The systemic similarity among these languages facilitates communication but may also decrease motivation for achieving visible progress in the classroom. The need to avoid “transferring” the instruction from the native language underscores the significance of developing reading literacy and functional language proficiency. Research based on the analysis of teachers’ attitudes, practices, and needs in

teaching Serbian as a non-mother tongue provides solutions in implementing appropriate techniques for developing reading skills. The insufficient challenge presented by the B variant of the Program, along with the lack of methodological guidelines and instructions, represents challenges in improving the quality of instruction and achieving visible progress in proficiency in Serbian as a non-native language. The focus is on attaining functional literacy through various linear and non-linear texts in Serbian, promoting functional knowledge both in Serbian and in the students' native languages.

Key words: Serbian as a non-mother language, advanced level of achievement, reading skills, reading literacy, functional proficiency.

1. UVOD

Obrazovanje na jezicima manjina u Srbiji omogućeno je od Drugog svetskog rata. Nastava se izvodi na osam manjinskih jezika, uključujući bosanski i hrvatski, pored većinskog srpskog jezika, a učenici osnovnih i srednjih škola koji se obrazuju na svom maternjem jeziku obavezni su da uče srpski kao nematernalni jezik (SKNJ). Godine 2017. izvršene su značajne promene u nastavi SKNJ izradom novog predloga programa od strane Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV) i Misije OEBS u Srbiji.¹

Novi program kreiran je na osnovu standarda propisanih *Pravilnikom o opštim standardima postignuća za predmet Srpski kao nematernalni jezik za kraj prvog i drugog ciklusa obaveznog obrazovanja, opšteg srednjeg obrazovanja i osnovnog obrazovanja odraslih* (2017),² koji razlikuje postignuća učenika na različitim nivoima za svaki ciklus obrazovanja i u svakoj od tri oblasti (Jezik, Književnost i Jezička kultura³). Program je razvijen u dve varijante: A za učenike osnovnog i B za učenike srednjeg i naprednog nivoa postignuća. Glavni cilj obe varijante jeste poboljšanje komunikativne kompetencije učenika kako bi se olakšala njihova puna integracija u društveni život zajednice.

Budući da je tokom 2022. godine sprovedeno anketiranje nastavnika SKNJ u odeljenjima s učenicima bosanskog i hrvatskog maternjeg jezika, koji već imaju sposobnost da komuniciraju s izvornim govornicima bez ikakvih smetnji ili potrebe za prevodom, te da su rezultati predstavljeni u okviru istraživanja potrebe za

¹ Detaljnije o tradiciji nastave SKNJ, koncepciji i implementaciji novog programa v. u Zvekić-Dušanović, Redli (2021: 37–41).

² U daljem tekstu Standardi.

³ Jezička kultura u SKNJ se ne povezuje s idealima pravilnosti, potpunog poštovanja norme književnog jezika i njegove čistote, uz izbegavanje dijalektizama, žargonizama i slične nestandardne leksike, kao što je to slučaj u nastavi srpskog kao maternjeg jezika. Za SKNJ jezička kultura jeste konkretna upotreba jezika, funkcionalna upotreba jezičkih sadržaja, čiji je cilj pismena i usmena komunikacija.

programom C⁴, glavni cilj ovog rada jeste da se putem predloga aplikacija primera obrade književnih tekstova i razvijanja veštine čitanja unapredi nastava SKNJ putem razvijanja funkcionalne (čitalačke) pismenosti među učenicima čiji se maternji jezici veoma malo sistemski razlikuju od srpskog. Namera je da se na taj način učenička motivacija podigne na viši nivo, podstakne aktivno učenje i razviju kompetencije potrebne za život u savremenom društvu. Ovom cilju odgovara i struktura ovog rada.

Na početku ćemo izložiti standarde za postizanje naprednog nivoa poznavanja književnosti i jezičke kulture. Time ćemo razmotriti značaj čitalačke pismenosti, koja podrazumeva sposobnost kritičke analize pisanih informacija i efektivnog učešća u savremenom društvu (Павловић Бабић, Бауцал 2009: 6). Ukazaćemo zatim i na značaj rada na razvijanju veštine čitanja kod učenika naprednog nivoa postignuća, da bismo na kraju – uzimajući u obzir specifične potrebe učenika maternjeg bosanskog i hrvatskog jezika – predložili tri moguća načina obrade književnih tekstova i razvijanja veštine čitanja, odnosno čitalačke pismenosti kod ovih učenika, koji bi činili moguću koncepciju programa C.

2. STANDARDI NAPREDNOG NIVOVA POSTIGNUĆA ZA SKNJ

Standardi za program SKNJ razvijeni su u konsultaciji sa Zajedničkim evropskim okvirom za žive jezike (ZEO). Oni mere sposobnosti recepcije, interakcije i produkcije jezika i strukturirani su tako da pokrivaju sva tri nivoa postignuća. Učenici na naprednom nivou ispunjavaju kompetencije sva tri nivoa i dobro vladaju standardnim srpskim jezikom u skladu sa svojim uzrastom. Učenici na ovom nivou mogu, takođe, učestvovati u nastavi Srpskog jezika i književnosti (za izvorne govornike),⁵ ali se mogu pojaviti suptilne greške u gramatici, leksici i stilu, koje se očekuju kod dvojezičnih/višejezičnih osoba. Dakle, standardi za napredni nivo iz književnosti i jezičke kulture utvrđuju očekivana postignuća učenika u ovim oblastima,⁶ s tim što su dati predlozi prilagođeni našem specifičnom okruženju.

Po završetku prvog ciklusa obrazovanja, učenik pokazuje sposobnost da analizira odabrana dečja književna dela različitih žanrova, koristeći odgovarajuću

⁴ Istraživanje je predstavljeno na *Međunarodnom naučnom skupu Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi V*, održanom na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu 28. i 29. oktobra 2022, i predato za objavljivanje u zborniku radova koji treba da bude publikovan krajem 2023. godine.

⁵ Za detaljan uvid u kompetencije i standarde za kraj obaveznog obrazovanja v. u Марчетић (2010), a za kraj srednjeg obrazovanja u Пејић (2015).

⁶ Detaljnije o očekivanim postignućima obavestiti se u Крајишник, Звеквић-Душановић (2017).

terminologiju. Razume i preneseno značenje književnoumetničkih tekstova, kao i narodnih poslovice i zagonetki. Osim toga, učenik je sposoban da razume i tumači usmene i pisane tekstove. Može efikasno da sastavlja narative, opise i ekspozitorne tekstove dok se pridržava propisanih ortoepskih, ortografskih i gramatičkih normi.

Nakon završetka drugog ciklusa obrazovanja, učenik je sposoban da razlikuje autora teksta od naratora, dramskog lika ili lirskog subjekta. U stanju je da identifikuje i opiše karakteristične osobine, izgled i postupke likova, ali i da donese složenije zaključke. Može da identifikuje osnovne elemente strukture književnoumetničkog teksta, uključujući i opisivanje, različite vrste opisa, monolog i dijalog. Učenik može da razlikuje neumetničke i književnoumetničke tekstove koji obrađuju slične teme, likove i događaje. Razume, takođe, i usmenu i pismenu komunikaciju na nivou izvornog govornika.

Na kraju trećeg ciklusa obrazovanja, učenik pokazuje sposobnost da identifikuje književna dela i njihove autore na osnovu odlomaka, poseduje veštine neophodne za lokalizaciju dela i ume da koristi sekundarnu literaturu. Samostalno identifikuje probleme i ideje u okviru književnih dela, kritički ih tumači i uspostavlja interdisciplinarnu veze. Učenik razume različite vrste i žanrove usmenih i pisanih tekstova na nivou izvornog govornika, aktivno učestvuje u razgovorima s izvornim govornicima i pokazuje razumevanje intonacije rečenice i naglasaka reči. Može da piše složenije tekstove različitih tipova i žanrova koristeći odgovarajuća jezička sredstva. Pored toga, sposoban je da sistematski vodi beleške na osnovu usmenog i pismenog diskursa.

Za postizanje očekivanih standarda naprednog nivoa u nastavi SKNJ, potrebno je kombinovati principe nastave nematernjeg i maternjeg jezika. Ovi standardi omogućavaju praćenje napretka i procenu nivoa znanja na kraju svakog obrazovnog ciklusa, a jedan od ključnih aspekata jeste razumevanje pročitanoog teksta. Napredni nivo postignuća u ovom području procenjuje se prema skalama nivoa koje pruža ZEO i obuhvata pismeno razumevanje, razumevanje korespondencije, čitanje za usmeravanje, čitanje za informaciju i diskusiju i čitanje za praćenje i razumevanje uputstava (ZEO 2002: 73–76). Važno je uzeti u obzir i činjenicu da su bosanski i hrvatski jezik nekada bili deo zajedničkog srpskohrvatskog jezika, što znači da učenici koji govore ove jezike već imaju visok nivo znanja srpskog jezika, sa jezičkom kompetencijom koja može biti na nivou C1 (samostalni nivo ili kompetencije efektivne operabilnosti) i C2 (nivo vladanja jezikom) (v. ZEO 2002: 55).

3. ZNAČAJ RAZVIJANJA VEŠTINE ČITANJA U NASTAVI SKNJ NA NAPREDNOM NIVOU POSTIGNUĆA

Jedan od ciljeva programa za predmet SKNJ jeste obrada književnoumetničkih dela narodne i autorske srpske književnosti kako bi učenici stekli uvid u kulturu, tradiciju i istoriju Srba. Čitanjem i analiziranjem raznovrsnih književnih dela, pruža im se prilika da se upoznaju sa bogatstvom srpske književnosti i razviju sposobnost razumevanja i tumačenja tekstova. Proučavanje ovih dela pruža učenicima priliku da se povežu sa kulturnim i istorijskim kontekstom vezanim za Srbe, što doprinosi boljoj lokalizaciji sopstvenog porekla i identiteta.

Obrada teksta u nastavi SKNJ najpre podrazumeva razvoj veštine čitanja, posebno u kontekstu dužih i složenijih književnih tekstova, kao i tekstova drugih funkcionalnih stilova (v. Правилник 2018; Правилник 2020). Važan fokus nastave SKNJ jeste da književne sadržaje učini funkcionalno primenjivim u svakodnevnoj pisanoj i govornoj komunikaciji (Крајишник, Стрижак 2020: 254). Dakle, razvijanje veštine čitanja igra jednu od ključnih uloga u programu SKNJ, jer će učenici kroz rad na ovakvim tekstovima postići efikasno razumevanje i interpretaciju pisanih materijala. Veština čitanja ima širu primenu i korist ne samo u okviru književnosti već i u drugim situacijama koje zahtevaju analizu i razumevanje kompleksnih tekstova. Književni tekstovi su, takođe, značajni za nastavu maternjeg jezika jer omogućavaju rad na gramatici i leksici, pa čak i izgovoru, a ta je veza ponekad izraženija u delima pisaca koji nisu pisali na maternjem jeziku čitaoca (Несторовић 2007: 207, према Перишић 2017: 258). Pored toga, istraživanja su pokazala da je najefikasniji način usvajanja gramatike kroz stvarne primere jezičke upotrebe, posebno kroz čitanje književnih tekstova, gde učenici mogu aktivno videti i primeniti gramatička pravila (Babae, Bt Wan Yahya 2014: 81).

Osim veštine čitanja, cilj programa SKNJ je razvijanje i drugih jezičkih veština. Učenici će imati priliku da unaprede svoju pisanu i govornu komunikaciju kroz rad sa jezičkim sadržajima tekstova, stvarajući tako temelje za bogatiji jezički izražaj.

Ukratko, cilj programa za SKNJ je obrada književnoumetničkih dela narodne i autorske srpske književnosti radi razvijanja veštine čitanja, razumevanja dužih i složenih tekstova, funkcionalne upotrebe jezika u pisanoj i govornoj komunikaciji, kao i unapređivanja srpske leksike, gramatike, heurističkog rezonovanja, kognitivnih funkcija i mišljenja učenika (Крајишник, Звекић-Душановић 2017: 17).

Imajući u vidu pomenuti značaj tekstova za nastavu nematrnjeg jezika, treba istaći da je jezik duboko povezan sa vrednostima i da tekstovi nikada nisu potpuno neutralni. Prema Palvernesu (Pulverness, 2004), obrada tekstova na naprednom nivou treba da podrazumeva razvoj kritičke jezičke svesnosti (engl. *Critical Language Awareness – CLA*). Umesto da pasivno prihvataju tekstove iz udžbenika bez propitivanja autoriteta, učenici bi trebalo da koriste autentične tekstove iz stvarnog života i da se osposobe da analiziraju, procenjuju i kritički procenjuju jezik književnih i neknjiževnih tekstova. Učenici koji već mogu biti kritički čitaoci na svom maternjem jeziku često se suočavaju sa tekstovima na nematrnjem jeziku koji su pojednostavljeni. Kako bi razvili sociolingvističke i etnografske veštine, oni treba da postavljaju ključna pitanja o tekstu, kao što su: Ko je autor teksta? Kome je tekst namenjen? U kojem kontekstu je objavljen? (*Ibid.*). Važno je, takođe, osposobiti učenike za prepoznavanje karakteristika teksta koje otkrivaju poziciju pisca i način pozicioniranja čitaoca. To uključuje pažljivo osmatranje leksičkog izbora, korišćenje pasivnih konstrukcija, (de)agentizaciju ili isticanje određenih aspekata teksta. Ovo postaje posebno važno u funkcionalnim stilovima kao što su administrativno-pravni i novinarski stil, koji često služe za ostvarivanje moći, jačanje dominantnih ideologija i postizanje konsenzusa. Ovakvim pristupom podstiče se aktivna uloga učenika u tumačenju i oblikovanju značenja tekstova, kao i razumevanje uticaja jezika na društvene odnose i ideologije.

U nastavi je zato važno koristiti i autentične materijale – uključujući linearne i nelinearne tekstove – kako bi se učenicima pružila raznolikost i povećala motivacija, jer su tekstovi koje nudi program B često za ove učenike kratki i jednostavni.

Kada je reč o nastavi SKNJ u srednjim školama, program B se uglavnom fokusira na književne tekstove, dok su tekstovi drugih žanrova manje zastupljeni. Nastavnici su prepušteni sopstvenom izboru i metodičkom pristupu u radu sa takvim tekstovima budući da Program ne pruža specifične smernice, niti predloge za raznovrsnije autentične tekstove. Nastavnici moraju da se oslone na sopstvenu kreativnost kada su književni tekstovi za obradu u nastavi u pitanju.

Pravilnim pristupom obrada književnih tekstova može biti efikasan način za razvijanje sve četiri jezičke veštine. Posebnu pažnju treba posvetiti razvijanju funkcionalne pismenosti kroz veštinu čitanja, koju program PISA ističe kao ključnu za aktivno i kritičko učešće u društvenom životu i profesionalnom radu. Prema D. Pavlović Babić, nacionalnom koordinatoru za program PISA 2012, i A. Baucalu, koordinatoru PISA projekta za Srbiju, oblast Razumevanje pročitano u programu PISA operacionalizuje se kroz tri dimenzije: format pisanog teksta, kompetencije

potrebne za razumevanje teksta i situacije u kojima je smešten sadržaj zadatka (Павловић Бабић, Бауцал 2009: 6–9).

Nažalost, uprkos uključivanju funkcionalnog jezika u obrazovne programe,⁷ nastavnici često nemaju priliku da razviju funkcionalno jezičko znanje zbog obimnog sadržaja programa na maternjem jeziku. Fokusiranje na razvoj čitalačke pismenosti kod učenika naprednog nivoa se, međutim, može ostvariti upravo kroz časove SKNJ. To bi omogućilo unapređivanje postojećih jezičkih sposobnosti i razvijanje veština koje se nedovoljno obrađuju u nastavi maternjeg jezika. Na taj način bi se stvorile brojne prilike za razvijanje veština koje se testiraju na PISA testovima na visokim nivoima, što odgovara ZEO nivoima C1 i C2 (v. Павловић Бабић, Бауцал 2009: 11).

4. APLIKACIJE ZADATAKA ZA RAZVIJANJE VEŠTINE ČITANJA

Postoji više tehnika za razvijanje veštine čitanja. Uobičajeno uverenje među učenicima jeste da će pažljivo čitanje teksta na drugom jeziku, obraćanje pažnje na svaku pojedinačnu reč, poboljšati sposobnosti čitanja i sveobuhvatnog razumevanja svih reči. Međutim, iako se na ovaj način može proširiti leksički fond i poboljšati znanje gramatike, nije nužno da će ova aktivnost unaprediti ukupnu veštinu čitanja.

Intenzivno čitanje je uobičajeno među učenicima i odnosi se na pažljivo čitanje teksta kako bi se razumelo što više detalja i odgovorilo na pitanja o tekstu. Ova vrsta čitanja podrazumeva ponovno vraćanje na tekst radi pravilnog tumačenja reči. Iako je ovo korisno za tehničke priručnike ili uputstva, nije uobičajeno za čitanje romana ili časopisa. S druge strane, ekstenzivno čitanje je uobičajeno za čitanje u slobodno vreme i opšte razumevanje, s manjim naglaskom na detaljima. Iako intenzivno čitanje svakako ima svoje mesto u učionici, važno je, takođe, biti sposoban čitati brzo i tačno (Scrivener 2005³: 264).

Postoje brojni pristupi koji imaju za cilj poboljšanje brzine čitanja, uključujući letimično čitanje (engl. *skimming*) i čitanje na preskok (engl. *scanning*) (*Ibid.*: 265). Letimično čitanje podrazumeva brzo čitanje kako bi se uočili glavni elementi teksta, kao što su ključna tema, glavna ideja ili opšta struktura. Ova tehnika se često koristi za odgovaranje na opšta pitanja koja postavljaju nastavnici, bez čitanja svake reči. S druge strane, čitanje na preskok podrazumeva brzo

⁷ Programe za predmete Bosanski jezik i književnost i Hrvatski jezik i književnost, u gimnazijama, v. na <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=8c8c1460-66c2-4491-94bc-521df911fbd2>.

pregledavanje teksta kako bi se locirale određene informacije, poput imena, adresa ili datuma, bez potpunog razumevanja nijansi značenja. Često se koristi u traženju informacija u vodičima ili uputstvima, gde se učenicima daju specifični zadaci kao što je pronalaženje vremena polaska voza ili predmeta koje neko nosi na sastanak.

Obe pomenute vrste čitanja smatraju se kognitivnim veštinama višeg nivoa. Iako čitanje na preskok podrazumeva lociranje određenih tačaka u tekstu bez pažljivog čitanja svake reči, način na koji čitalac pronalazi takve informacije zahteva određenu obradu ukupne forme i strukture teksta. To uključuje brzo pregledanje stranice, traženje ključnih reči ili kontekstualnih znakova koji olakšavaju fokusiranje na manje delove teksta, gde je veća verovatnoća da će se nalaziti odgovori.

Dž. Skrivener ističe da se efikasnost čitanja u učionici ne može meriti samo postizanjem predefinisanih ishoda (*Ibid.* 266). Poželjno je, takođe, preneti tehnike čitanja koje će učenicima biti korisne u budućim pokušajima čitanja, bez obzira na to da li su usklađene sa trenutnim ishodima časa. Stoga, kada se bira zadatak za čitanje, važno je uzeti u obzir zadatke koji podstiču učenike da čitaju strateški, a ne detaljno. Na primer, ako se deli turistički letak, pitanja koja usmeravaju učenike da pronađu određene informacije u tekstu, kao što su radno vreme ili pravila vezana za kućne ljubimce, mogu im pomoći da efikasnije čitaju. Pristupanje tekstu na ovaj način omogućava učenicima da razviju veštine snalaženja i razumevanja pisanog materijala na način koji odražava stvarne situacije.

Zato, u skladu sa dosad razmotrenim problemima i mogućnostima učenika naprednog nivoa postignuća, ovo poglavlje nudi primere dva linearna i jednog nelinearnog teksta sa pratećim zadacima kojima bi se adekvatno mogla razvijati čitalačka pismenost učenika na naprednom nivou postignuća.

4.1. PRILOG 1: UGRAĐIVANJE NEDOSTAJUĆIH PASUSA U KNJIŽEVNI TEKST

Svrha zadatka: razumevanje teksta

Format teksta: linearan

Situacija: čitanje za privatnu (ličnu) upotrebu

Pročitaj odlomak iz romana *Autobiografija* B. Nušića. Nekoliko pasusa je uklonjeno. Pasuse (A–Č) ubaci na odgovarajuće mesto (1–4) tako da priča ima povezan tok.

U našoj gimnaziji postojao je jedan globus, koji je godinama stajao na ormanu u direktorovoj kancelariji, ali je taj globus izgledao tako bedno da ga je žalost bilo pogledati. Osovina mu se tako bila iskrivila da bi se, prilikom eksperimenata, uvek drukče okretao no što je profesor tvrdio da se Zemlja okreće. Severnu Ameriku pokrivala je jedna ogromna mrlja od mastila,

tako da smo mi bili ubeđeni da je to upravo Crno more, a tamo gde treba da leži Afrika bila je velika rupa, te nisi znao da li su to Englezi iskopali Afriku da nađu faraonske grobnice ili je kakva američanska ekspedicija, po uputstvima Žila Verna, sišla u utrobu Zemljinu.

1.	
-----------	--

Profesor je u nedostatku globusa upotrebljavao glavu jednoga našega druga, nekoga Sretena Jovića, koji je odista bio tako glavat da je predstavljao pravi pokretni globus.

– Izidi, Sreto, ovamo! – otpočeo bi lekciju kojom bi, recimo, hteo da nam objasni dan i noć.

– Izidi i stani ovde kraj prozora da te dohvati sunce.

Globus izađe iz treće klupe i stane kraj prozora.

– E, vidiš, kad ovako desni obraz okreneš suncu, onda ti je cela ova polovina glave osvetljena, a ova druga nije. Je li? E, sad okreni levi obraz suncu i, eto, sad je ova druga strana osvetljena a ona nije.

2.	
-----------	--

Drugi put opet objašnjavao nam je na Sretenovoj glavi putanju onoga putnika koji bi za ljubav geografiji, da bi potvrdio četvrti dokaz o okruglini Zemljinoj, krenuo se sa jedne tačke i idući uvek u istome pravcu stigao opet na tu tačku. Profesor je pošao od Sretenovog nosa, kao tačke koja je vrlo jasno markirana. To je objašnjenje otprilike ovako izgledalo:

– Uzećemo dakle nos kao polaznu tačku – i tu nasloni svoj kažiprst na Sretenov nos, pa ga zatim uputi, vukući noktom po licu, ka levom uvu – i krenućemo na istok, to jest na onu stranu sveta sa koje Sunce ističe, zatim ćemo... Sretene, da ispereš uši, pune su ti blata kao da si sad iz svinjca izišao... zatim ćemo obići Zemljinu kuglu i doći na suprotnu stranu sveta... Ja sam ti, Sretene, još prošloga časa kazao da ošišaš tu kosu. Iako na toj suprotnoj strani sveta žive divljaci, ja ipak neću više da provlačim prste kroz tu tvoju prljavu kosu...

3.	
-----------	--

Sreten je nama đacima neobično imponovao zbog toga što se profesor njime služio. Izgledao nam je kao odistinski školski instrument i na to smo se toliko bili navikli da nam je njegova glava odista izgledala kao globus koji predstavlja kuglu zemaljsku.

4.	
-----------	--

Naše ubeđenje da je njegova glava pravi globus bilo je toliko da je, kad mu je jednom u igri neki Stanko Milić razbio glavu, na pitanje profesorovo zašto je to učinio, odgovorio:

– Učio sam geografiju!

- A** To je ta strana gde je noć kad je kod nas dan i, obratno, gde je dan kad je kod nas noć. Zatim ćemo ići sve dalje i dalje, preći ćemo preko Sretenovog desnog uveta, pa opet dalje i dalje i dalje, i evo nas na Sretenovom nosu odakle smo i pošli!
- B** Njegova čupava kosa izgledala nam je kao prašuma u kojoj stanuju divlje zveri; njegovo čelo ličilo nam je na uzorane misirske ravni; nos kao nedostižni vrh Himalaja, a dve reke, koje su se izlivala iz nosa, na Eufkrat i Tigar koji su se, pred svojim utokom u usta, spajali u jednu reku.
- C** Međutim, verovatnije no obe ove pretpostavke, biće da su se profesori, između časova, objašnjavali o dnevnoj politici, pa upotreбили i globus kao argumenat.
- Č** Tako bi nam isto objašnjavao i polove na Sretenovoj glavi.
- Evo ovde, vidiš? – i tu bi upro kažiprst u teme. – Tu je Severni ledeni pol. Tu je večita zima, nikad ništa ne cveta, sve je izumrlo, a i ako ima čega, to je zakržljalo. To su, uostalom, neispitani prostori.

4.2. PRILOG 2: POVEZIVANJE PARAGRAFA S ODGOVARAJUĆIM NASLOVIMA

Svrha zadatka: pronalaženje informacija

Format teksta: linearan

Situacija: čitanje u obrazovne svrhe

Prvo uradi pripremni zadatak. Zatim pročitaj tekst o tome kako su ljudi razvili jezik i uradi ostale zadatke.

1. Pripremni zadatak: Poveži definicije (a–f) sa rečima (1–10).

1. lingvistika	a) naučnik koji proučava ljudska bića iz biološke, društvene i lingvističke perspektive
2. evolucija	b) naučnik koji proučava majmune, lemure i ljude
3. antropolog	c) promene u DNK koje se trajno zadržavaju i prenose u narednu generaciju ćelija
4. drevni	č) postepena promena, razvitak iz nižeg i prostijeg stanja u više i složenije
5. genetika	ć) tip praistorijskog čoveka
6. neandertalac	d) hraniti se leševima životinja
7. primatolog	dž) prefinjen, izrazito intelektualan; složen
8. mutacije gena	đ) nauka o ljudskim jezicima

9. strvinariti e) nauka koja proučava nasleđivanje i varijacije bioloških osobina kod živih organizama
 10. sofisticiran f) jako star, prastar, davnašnji

2. Čitanje: *Kad su ljudi počeli da govore i zašto nam je jezik važan*

Zadatak 1: Među ponuđenim naslovima izaberi onaj koji najviše odgovara svakom pasusu. Naslove prepisi na linije iznad pasusa.

Veličina mozga	Zajednički predak	Kad smo počeli da pričamo priče?
Evolutivna prekretnica	A ulogu je moglo da ima i tračarenje	
Jezik bi mogao da bude star pola miliona godina	Fosili	I genetika igra ulogu
Prva ljudska reč mogla je da bude „hej!”	Iza razvoja jezika mogli bi da stoje obroci	

„Ljudi su jedina vrsta koja ima jezik, što nas čini jedinstvenim među svim živim bićima”, kaže Megi Tolerman, profesorka lingvistike na Univerzitetu u Njukaslu. Ova sposobnost razgovora doživljava se kao jedna od najvećih tranzicija u evoluciji – prava prekretnica koja ne liči ni na jednu drugu, i iz tog razloga, ljudi su odavno fascinirani poreklom jezika. „Jezik je jedan delić kompleksa stvari koje nas čini ljudima”, kaže Robert Foli, antropolog i profesor Ljudske evolucije na Univerzitetu u Kembridžu.

Danas na svetu postoji više od 6.500 jezika, ali kako naučnici da utvrde koji je najstariji? Kad bi od nas zatražili da se setimo nekog „drevnog jezika”, možda bismo se setili vavilonskog, sanskrita ili staroegipatskog. „Ali to nije ni izbliza početak priče”, kaže profesorka Tolerman: većina jezika koje danas nazivamo starima nije starija od 6.000 godina i u suštini su isti kao i bilo koji od današnjih savremenih jezika. Pravi koren jezika može da se potraži unazad najmanje 50.000 godina, a većina misli da je mnogo stariji i od toga. „Mnogi od nas veruju da bi mogao da bude star čak pola miliona godina”, kaže profesorka Tolerman.

Uprkos obilju različitih jezika na svetu danas, „moguće je da svi naši aktuelni jezici potiču od jednog zajedničkog pretka”, kaže profesor Foli. Njegovo datiranje postalo je moguće delom zbog naše evolucije – genetika sugerise da svi potičemo od jedne relativno male populacije iz Afrike. Iako je moguće da su postojali drugi jezici van te loze, svi koje posedujemo danas verovatno potiču od modifikacija jednog te istog jezika.

Fosilni ostaci naših predaka daju nam nekoliko nagoveštaja o tome kako smo progovorili. „Govor je na neki način kitnjasto disanje”, kaže profesor Foli, „mi samo dišemo s ogromnom kontrolom kako bismo ispuštali te zvuke.” Da bismo to postigli, moramo imati finu mišićnu

kontrolu nad svojim telima i kao takva, „naša dijafragma je mnogo razvijenija i ima mnogo više nerava u sebi nego dijafragma naših najbližih rođaka koji ne govore, čovekolikih majmuna.” Svi ti nervi znače da je „naša kičmena moždina malo deblja u tom delu od one kod čovekolikih majmuna, a kičmeni stub, takođe, mora da bude malo širi”. Ako pogledate naše izumrle evolucijske rođake, neandertalce, koji su živeli pre oko 600.000 godina, videćete da oni imaju isto proširenje na kičmenom stubu. Ali ako odete milion godina unazad do homo erektusa, ranije vrste arhaičnog čoveka, tamo nema tog proširenja. Ovo nam daje rudimentarni vremenski okvir za to kad su ljudi počeli da koriste jezik.

Pored fosilnih ostataka, napredak u genetskim studijama takođe je omogućio nove metode datiranja jezika. „Postoji gen po imenu FOXP2, koji je zajednički za sve primat”, kaže profesor Foli, „ali kao ljudi mi posedujemo njegovu mutantsku verziju”. Mutacije ovog gena „mogle bi da pomognu da se objasni zašto ljudi mogu da govore, a šimpanze ne mogu. Znamo da igra krucijalnu ulogu u govoru i razvoju jezika zato što ljudi koji imaju nemutantski oblik tog gena često imaju problema sa govorom i sintaksom”. Da bi sve bilo interesantnije, neandertalci su imali istu varijantu gena FOXP2 kao i mi savremeni ljudi, što potkrepljuje teoriju da su posedovali neki oblik govora. Ali da li su imali do kraja razvijeni govor potpuno je druga stvar. Profesorka Tolerman kaže da govor (konkretni zvuk izgovorenog jezika) nije isto što i jezik (čitav sistem reči i simbola) i da je „ono što čini jezik veoma teško raspoznati na osnovu genetskih dokaza pri današnjem stepenu znanja”.

Može li veličina lobanje kod ranih ljudi da pomogne u datiranju jezika? Ne baš. Iz prostog razloga zato što ne znamo koliki mozak treba da je da bi stvorio jezik. „Štaviše, neandertalci su imali mozgove veće od našeg zato što su bili veće životinje”, kaže profesorka Tolerman.

Kad govorimo o protojeziku – onom koji je došao pre tipa jezika koji trenutno čitate – možemo li uopšte da kažemo koje su mogle da budu prve reči? „Iskreni odgovor je: nemamo pojma”, kaže profesor Foli. Kad u potrazi za nekakvim indikatorom pogledamo primat, vidimo da oni za grabljivce imaju nešto što bi primatolozi nazvali „rečima” – ispuštaju zvuke koje drugi članovi grupe prepoznaju, kao što su *orao*, *leopard* ili prosto samo *Pazi!*. Mogli biste da ustvrdite da bi te veoma proste, konkretne stvari u našem okruženju mogle da budu prve reči koje su izgovorili ljudi. Alternativna teorija je da su najranije reči bile iste kao druge osnovne reči koje imamo danas, kao što su *ššš*, *psst*, *hej*, *au*, *hvala* ili *doviđenja*. Sve te reči postoje u svim našim jezicima, ali jedna stvar koja im je zajednička jeste da nemaju sintaksu – ono kad slažemo reči i izraze kako bismo stvorili jezički lepo oblikovane rečenice.

Rani ljudi su „mogli da počnu da saraduju – i govore više – kako bi iskoristili okruženje i jeli raznovrsniju hranu”, kaže profesorka Tolerman. Naši preci su počeli da strvinare i zarivaju zube u strvine životinja koje su za sobom ostavili veći grabljivci. „Ali ako želite da se gostite

ostacima strvina koje je čopor hijena prvi proglasio svojim, onda bolje da sa sobom imate gomilu ortaka zato što je to jedna veoma opasna rabota”, kaže profesorka Tolerman. Jezik je koristan i „ako se jednog dana zateknete negde u divljini, nađete dobru strvinu i sad treba da informišete ostale članove grupe da postoji nešto jestivo u blizini.” To je još jedna odlika ljudske komunikacije, a zove se deplasman iliti oflajn razmišljanje: kad koristite jezik da biste govorili drugima o stvarima koje nisu neposredno prisutne, jer su mogle da se dese na nekom drugom mestu – ili čak u neko drugo vreme. Želja za jelom i preživljavanjem možda je stimulisala ljude da razviju sposobnost da saopšte jedni drugima „nešto što ne mogu da vide, ali je tu, kao što je prisustvo besplatne hrane,” kaže profesorka Tolerman.

Dakle, za razvoj jezika bilo je ključno unapređenje naše sposobnosti da saradujemo, ali naša potreba za komunikacijom nije bila nužno sofisticirana. „U srži svega je saradnja – a suština najvećeg dela prave društvene saradnje verovatno leži u društvenom zbližavanju”, kaže profesor Foli, „najveći deo onoga što izgovaramo prosto je sklapanje saveza i otkrivanje šta se dešava”. Ne možete potceniti ni vrednost neobavezne ćask: „Ćaskanje, tupljenje i tračarenje uglavnom su svakodnevna rutina u govoru”, kaže istorijski lingvista, dr Lora Rajt, sa Univerziteta u Kembridžu. Ponekad, više nego teranje jedni drugih da urade nešto, čini se da je glavna svrha jezika prosto otkriti šta se dešava.

Moramo imati strašno mnogo od nekog jezika da bismo mogli da konstruišemo naraciju, da pričamo priče, da stvaramo rituale”, kaže profesorka Tolerman. Dakle, to je možda usledilo prilično kasnije – verovatno stotinama hiljada godina posle prvih koraka koji su napravljeni da bi se progovorilo. Korak od protojezika do savremenog jezika velik je i mukotrpan skok, ali „svi jezici koji se govore danas jednako su složeni”, kaže profesor Foli. „Znamo da su se populacije koje govore sve te različite jezike kao populacije razdvojile pre najmanje 100.000 godina ili više od toga. Stoga, najmanje u to vreme, mora da je već postojao taj stepen složenosti”.

(BBC na srpskom, <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-48761109>, adaptirano iz emisije sa *BBC Radio 4 Od usta do usta*)

Zadatak 2: Da li su sledeće tvrdnje tačne ili netačne? Zaokruži.

1. Stručnjaci u potpunosti razumeju kako se ljudski jezik razvio.	tačno	netačno
2. Prvi jezik je stariji od homo sapijensa.	tačno	netačno
3. Datiranje protojezika može da se poveže s ljudskom anatomijom, genetikom i veličinom mozga.	tačno	netačno
4. Prve reči nisu gradile rečenice.	tačno	netačno
5. Na razvoj jezika uticale su potreba za jelom i socijalizacijom.	tačno	netačno
6. Razvoj do složenijeg govora tekao je dugo.	tačno	netačno

DISKUSIJA: Da li misliš da bi se ljudski jezici drugačije razvijali da je razvoj čoveka bio drugačiji? Objasni svoje mišljenje.

4. 3. PRILOG 3: PRETVARANJE LINEARNOG TEKSTA U NELINEARNI I OBRNUTO

a) LINEARNI TEKST U NELINEARNI

Svrha zadatka: pronalaženje informacija: korišćenje celog teksta da se pronade eksplicitno data informacija

Format teksta: linearan

Situacija: čitanje radi učestvovanja u javnom životu

Zadatak 1. Pročitaj tekst *Korona virus i simptomi: Da li imam Kovid-19, grip ili prehladu?* i odgovori na pitanja.

Prehladu, grip i Kovid-19 uzrokuju različiti virusi, ali mogu imati slične simptome. Zato je teško odrediti šta je u pitanju. Većina ljudi koja se oseća bolesno od korona virusa imaće barem jedan od ključnih simptoma: visoku temperaturu; novi, kontinuirani kašalj; gubitak ili promenu osećaja mirisa ili ukusa.

Imate visoku temperaturu – 37,8 stepeni Celzijusa ili više. Ovakva groznica može da se dobije i kada se telo bori protiv bilo koje infekcije – ne samo od korona virusa. Iako je povišena temperatura ključni simptom korona virusa, može da se dogodi i da imate grip ili drugu infekciju. Visoka temperatura nije uobičajena za prehladu.

Kada imate prehladu ili grip, verovatno i kašljete, zajedno sa drugim simptomima. Grip se obično javlja iznenada, a zaraženi će često, uz kašalj, osetiti i bolove u mišićima, hladnoću, glavobolju, umor, upalu grla i curenje ili začepljen nos. Simptomi su jači nego kada imate prehladu. Prehlada se razvija postepeno i manje je teška, mada se i dalje osećate loše.

Zajedno sa kašljem, možete i kijati ili imati bolove u grlu i curiće vam nos. Groznica, bolovi u mišićima i glavobolje su retki. Kašalj kod korona virusa može da traje i duže od sat vremena ili ćete imati tri ili više napada kašlja za 24 sata. Ako često kašljete zbog hroničnih pulmoloških bolesti, kašalj usled korona virusa može da bude još jači nego obično. Trebalo bi da se testirate na korona virus ako se pojavi novi, kontinuirani kašalj.

Šta znače gubitak ili promena čula mirisa ili ukusa? Ovo su ključni simptomi korona virusa i znače da bi trebalo da se testirate. Ipak, moguće je da ste samo prehladeni, ali bitno je da utvrdite o čemu se radi.

Kijanje nije simptom korona virusa, a osim ako imate groznicu, kašalj ili gubitak mirisa i ukusa, nije vam potreban test. Kapljice kijavice mogu da šire infekciju, pa koristite maramice koje ćete zatim baciti u kantu i oprati ruke.

Šta je sa curenjem iz nosa ili začepljenim nosom? Curenje nosa nije razlog za testiranje na korona virus. Rezultati aplikacije za simptome korona virusa iz Velike Britanije, pokazuju da se deca ređe javljaju sa respiratornim simptomima i da je veća verovatnoća da imaju groznicu, glavobolju, da osećaju umor i osip na koži.

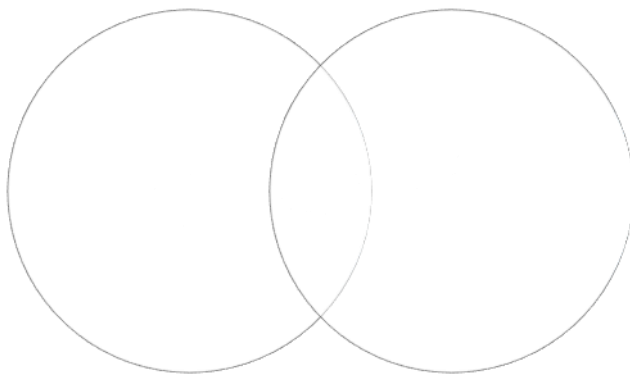
Oni koji imaju korona virus imaju širok spektar simptoma, u rasponu od blagih do teških, mada neki uopšte neće ništa osetiti, a i dalje mogu da šire zarazu. Simptomi se mogu pojaviti do dve nedelje nakon izlaganja korona virusu, ali obično se javljaju oko petog dana. Osećaj da teško dišete može biti znak ozbiljnije infekcije korona virusom.

(BBC na srpskom, <https://www.bbc.com/serbian/cyr/svet-54238040>)

Odgovori na pitanja:

1. Na osnovu teksta, koja je sličnost između gripa (gripa) i kovid-19?
2. Koja je razlika između gripa i kovid-19?
3. Ako paragraf sugeriše sličnosti i razlike između gripa i kovid-19, kakav nelinearni tekst treba koristiti za ilustraciju njihovih sličnosti i razlika?

Zadatak 2. Koristeći informacije iz teksta, pretvorite linearni tekst u Venov dijagram.

b) NELINEARNI TEKST U LINEARNI

Svrha zadatka: razumevanje teksta: prepoznavanje osnovne ideje

Format teksta: nelinearan

Situacija: čitanje radi učestvovanja u javnom životu

Na osnovu informacija iz tabele, napiši tekst o sličnostima i razlikama između virusa korona, prehlade i gripa.

SIMPTOMI	<i>koronavirus</i>	<i>prehlada</i>	<i>grip</i>
TEMPERATURA PREKO 37.8 C	često	retko	često
UMOR	u nekim slučajevima	u nekim slučajevima	često
KAŠALJ	često - suv kašalj	često - blag kašalj	često - suv kašalj
GUBITAK ČULA UKUSA I MIRISA	često	u nekim slučajevima	u nekim slučajevima
KIJANJE	ne dešava se	često	ne dešava se
SVRAB I BOLOVI	u nekim slučajevima	često	često
ZAPUŠEN NOS	retko	često	u nekim slučajevima
BOLNO GRLO	u nekim slučajevima	često	u nekim slučajevima
DIJAREJA	retko	ne dešava se	u nekim slučajevima - kod dece
GLAVOBOLJA	u nekim slučajevima	retko	često
KRATAK DAH	u nekim slučajevima	ne dešava se	ne dešava se

(Izvor: <https://nova.rs/magazin/zdravlje/korona-prehlada-ili-grip-kako-da-brzo-prepoznas-simptome/>)

5. ZAKLJUČAK

Predmet SKNJ predstavlja izazov zbog složenosti učenja srpskog kao nematernjeg jezika. U okviru obavezne nastave u osnovnim i srednjim školama u Republici Srbiji, učenici različitih maternjih jezika, među kojima su i bosanski i hrvatski, suočavaju se sa različitim izazovima. Tako učenje srpskog jezika postaje kompleksno usled različitosti demografskog okruženja u kojem žive, ali i zbog različitih nivoa znanja jezika.

Jedna od karakteristika bosanskog i hrvatskog jezika jeste systemska sličnost sa srpskim jezikom, što olakšava komunikaciju između govornika ovih jezika. Međutim, ova sličnost, takođe, predstavlja izazov učenicima u smislu motivisanosti za postizanje vidljivog i merljivog napretka u nastavi srpskog jezika.

Kako bi se prevazišla ova složenost, važno je izbeći „preslikavanje” nastave maternjeg jezika i usmeriti se na razvijanje čitalačke pismenosti i funkcionalne operativnosti jezika. Cilj je osposobiti učenike da funkcionalno vladaju srpskim jezikom, dok istovremeno unapređuju funkcionalnost na svom maternjem jeziku.

Istraživanja stavova, prakse i potreba nastavnika koji predaju SKNJ učenicima bosanskog i hrvatskog maternjeg jezika ukazuju na postojanje svesti o važnosti funkcionalnog pristupa u nastavi. Nastavnici uglavnom primenjuju adekvatne metode, tehnike i nastavna sredstva u cilju podsticanja učenja. Međutim, postoje izazovi kako u vezi sa B varijantom Programa, koju nastavnici vide kao nedovoljno izazovnu, tako i u nedostatku metodičkih smernica i uputstava za nastavnike.

U cilju rešavanja navedenih izazova, neophodno je fokusirati se na razvoj adekvatnih metoda i tehnika za podsticanje motivacije učenika, čime će se unaprediti kvalitet nastave SKNJ i omogućiti učenicima da postignu vidljiv napredak u vladanju srpskim jezikom kao nematrnjim. Kako se, s jedne strane, maternji jezici učenika naprednog nivoa postignuća minimalno razlikuju od srpskog jezika, a s druge, nastava maternjih jezika se u najvećoj meri svodi na usvajanje teorijskih znanja o jeziku, takve tehnike podrazumevaju rad na razvijanju funkcionalnog vladanja jezikom putem obrade književnih i neknjiževnih, linearnih i nelinearnih tekstova u cilju postizanja funkcionalne pismenosti i u njihovim maternjim jezicima i u srpskom.

IZVOR

Upitnik: URL <<https://docs.google.com/forms/d/1-Brutt8UmMIBPnz4cv4WYnZ8HRgXzeSz26osWgxALC4/edit#responses>>

LITERATURA

- Babae, R., Bt Wan Yahya, W. R. (2014). Significance of Literature in Foreign Language Teaching. *International Education Studies* 7 (4): 80–85. Pristupljeno 23. 6. 2022. URL <<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1069281.pdf>>.
- Pulverness, A. (2004). Here and there: Issues in materials development for intercultural learning. *Culture elt Seminar*. Krakow, Poland. Pristupljeno 28. 11. 2016. URL: <https://www.academia.edu/268758/Here_and_There_Issues_In_Materials_Development_for_Intercultural_Learning>.
- Scrivener, J. (2005³). *Learning teaching*. Oxford: Macmillan.
- Zajednički evropski okvir za žive jezike: učenje, nastava, ocjenjivanje. (2002). Podgorica: Savet Evrope. Pristupljeno 14. 2. 2023. URL: <<https://propisi.weebly.com/uploads/3/2/3/2/32327273/eu-okvir-za-ucenje-oth-srb-t07.pdf>>.

- Zvekić-Dušanović, D., Redli, J. (2021). Srpski kao nematernji jezik u Republici Srbiji: u težnji ka aditivnom bilingvizmu. *Metodički vidici* 12: 31–50. Pristupljeno 14. 2. 2023. URL: <https://metodickividici.ff.uns.ac.rs/index.php/MV/issue/view/143/mv_12-2021>.
- Крајишник, В., Звекић-Душановић, Д. (2017). *Општи стандарди постигнућа за предмет Српски као нематерњи језик за крај првог и другог циклуса обавезног образовања, општег средњег образовања и основног образовања одраслих: приручник за наставнике*. Београд: Мисија ОЕБС у Србији. [Krajišnik, V., Zvekić-Dušanović, D. (2017). *Opšti standardi postignuća za predmet Srpski kao nematernji jezik za kraj prvog i drugog ciklusa obaveznog obrazovanja, opšteg srednjeg obrazovanja i osnovnog obrazovanja odraslih: priručnik za nastavnike*. Beograd: Misija OEBS u Srbiji.]
- Крајишник, В., Стрижак Н. (2020). (Не)функционалан приступ настави српског као нематерњег језика, у *Српски као страни језик у теорији и пракси IV*, ур. В. Крајишник (Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик): 253–266. [Krajišnik, V. i N. Strizak (2020). (Ne)funkcionalan pristup nastavi srpskog kao nematernjeg jezika, u *Srpski kao strani jezik u teoriji i praksi IV*, ур. V. Крајишник, (Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик): 253–266.]
- Марчетић, А. и др. (2010). *Образовни стандарди за крај обавезног образовања за наставни предмет Српски језик*. Београд: Министарство просвете Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. [Marčetić, A. i dr. (2010). *Obrazovni standardi za kraj obaveznog obrazovanja za nastavni predmet Srpski jezik*. Beograd: Ministarstvo prosvete Republike Srbije, Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.]
- Павловић Бабић, Д., Бауцал А. (2009). *Разумевање прочитаног: ПИСА 2003 и ПИСА 2006*. Београд: Министарство просвете Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Институт за психологију. [Pavlović Babić, D., Baucal A. (2009). *Razumevanje pročitanog: PISA 2003 i PISA 2006*. Beograd: Ministarstvo prosvete Republike Srbije, Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, Institut za psihologiju.]
- Пејић, А. (ур.). (2015). *Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег и средњег стручног образовања и васпитања у делу општеобразовних предмета за предмет Српски језик и књижевност: приручник за*

- наставнике*. Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања. [Pejić, A. (ur.). (2015). *Opšti standardi postignuća za kraj opšteg srednjeg i srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja u delu opšteobrazovnih predmeta za predmet Srpski jezik i književnost: priručnik za nastavnike*. Београд: Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.]
- Перишић, Ј. (2016). Употреба књижевног текста у настави (српског као страног) језика. *Методички видци* 7: 255–277. [Perišić, J. (2016). Употреба књижевног текста у настави (српског као страног) језика. *Методички видци* 7: 255–277.]
- Правилник о допунама Правилника о плану наставе и учења за први циклус основног образовања и васпитања и програму наставе и учења за први разред основног образовања и васпитања. (2018, 5. јул). Београд: Сл. гласник РС. Просветни гласник, година LXVII – број 12. Приступљено 22. 2. 2023. URL: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=9d443fdb-264b-4641-bcb2-03b224a6e0cc>>. [Pravilnik o dopunama Pravilnika o planu nastave i učenja za prvi ciklus osnovnog obrazovanja i vaspitanja i programu nastave i učenja za prvi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja. (2018, 5. jul). Beograd: Sl. glasnik RS. Prosvetni glasnik, godina LXVII – broj 12. Pristupljeno 22. 2. 2023. URL: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=9d443fdb-264b-4641-bcb2-03b224a6e0cc>>.]
- Правилник о плану и програму наставе и учења за гимназију. (2020, јун 2.). Београд, Србија: Сл. гласник РС. Просветни гласник. Приступљено 23. 2. 2023. URL: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=8c8c1460-66c2-4491-94bc-521df911fbd2>>. [Pravilnik o planu i programu nastave i učenja za gimnaziju. (2020, jun 2.). Beograd, Srbija: Sl. glasnik RS. Prosvetni glasnik. Pristupljeno 23. 2. 2023. URL: <<http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=8c8c1460-66c2-4491-94bc-521df911fbd2>>.]

Jelena R. Redli
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy

FUNCTIONAL APPROACH TO TEXTS IN TEACHING SERBIAN AS A NON-MOTHER TONGUE AT AN ADVANCED LEVEL OF ACHIEVEMENT

Summary

In 2017, a new syllabus for learning Serbian as a non-mother tongue was developed with the aim of enhancing students' communicative competence. It has two variants, one for elementary level students and another for intermediate and advanced levels. A recent survey among teachers highlighted the need for additional guidelines to improve reading literacy among students whose native languages are Bosnian and Croatian and to enhance their motivation and develop the competencies necessary for life in contemporary society.

The standards for Serbian as a non-mother tongue cover three levels of achievement: elementary, intermediate, and advanced. At the advanced level, students have a good command of Serbian appropriate to their age. Although these students are at the level of native Serbian speakers, minor errors in grammar, vocabulary and style may occur, so the instruction of Serbian as a non-mother tongue at this level should encompass principles for both non-native and native language instruction. However, the significance of developing reading skills in the instruction of Serbian as a non-mother tongue at the advanced level should not be overlooked, as the development of reading skills is particularly important for understanding longer and more complex texts. It also aids in improving grammar knowledge and enriching vocabulary.

The syllabus for Serbian as a non-mother tongue aims to enhance language skills through connecting them with the content of texts, in order to improve written and spoken communication and create a foundation for richer linguistic expression. Therefore, by developing reading skills, the comprehension of complex texts is improved and language usage in written and spoken communication is enhanced. Additionally, vocabulary, grammar, reasoning, critical thinking, and overall cognitive abilities of students are elevated to a higher level. Working with texts of various genres and functional styles enhances students' functional literacy, which, especially in the case of students whose native languages are Bosnian and Croatian, i.e. languages that are highly similar to Serbian, can also have benefits for their functional command of their native languages. In that regard, the paper provides several suggestions for working with texts to develop functional (reading) literacy.

Key words: Serbian as a non-mother language, advanced level of achievement, reading skills, reading literacy, functional proficiency.

Primljeno: 26. 6. 2023.
Prihvaćeno: 7. 8. 2023.